

PORTA ÉRTÉKELŐ ADATLAP / FIȘĂ DE CARTARE – CONSTRUCȚIE

Település / Localitate DELNITA	Tömb, utca / stradă, bl.	Porta házszám / nr.gospod. 206A	Kód / Cod HR-II-a- A-12814	Lapszám / nr.pagi. 16
-----------------------------------	--------------------------	------------------------------------	----------------------------------	--------------------------

1. Általános adatok / Date generale

Keltezés Data completării	Adatgyűjtő neve Nume responsabil	Adatgyűjtő aláírása Semnătura respons.
2016 ian. 12	Ioan Balan	

2. Tulajdonjogi adatok / Date referitoare la proprietatea imobilelor

Tulajdonos neve Nume proprietar	Tulajdonos adatok Date de contact	Forrás Sursă

Megjegyzés (örökös, eladási szándék, stb.)
Observații (moștenitor, intenție de vânzare, etc.)

3. Jelenlegi használat / Utilizarea actuala

Eredeti Originală	Jelenlegi Actuală	Gyakoriság Frecvență
biserica	biserica	saptamanala

Fénykép jellegzetes nézet / foto: vedere caracteristica

További fotók azonosítói / nr. Id. Fotografii anexe

4. Építésre, beavatkozásra vonatkozó adatok / Date privind construirea si interventiile in timp asupra constructiei

Építés ideje Anul construirii	Forrás Sursă	Utolsó beavatkozás jellege Natura ultimei intervenții	Beavatkozás ideje Anul intervenției	Forrás Sursă
sec. XIV - XVIII	PUG Pauleni Ciuc	Realizare copertina protejare acces in lacasul de cult		proprie

5. Az épület fontosabb jellemzői / Caracteristicile principale ale constructiei

Előkert Ante-grădină		Gazdasági udvar Curte gospodărească		Veteményeskert Grădină zarzavat		Gyümölcsös Livadă		Szántóföld Arătură	
-------------------------	--	--	--	------------------------------------	--	----------------------	--	-----------------------	--

6. Közművesítés / Utilități existente

Villanyáram Electricitate	X	Víz Apă		Szennyvízcsatorna Canalizare menajeră		Gáz Gaz metan		Telefon Telefonie	Kábel TV TV cablu	
------------------------------	---	------------	--	--	--	------------------	--	----------------------	----------------------	--

7. Az épület különleges értékei (pl.berendezés, díszítések, közösségi tudatban való részvétel, helyi megnevezés, stb.)

Valori specifice ale construcției (ex. Mobilier, decorațiuni, participare în conștiința colectivă, denumire locală, etc.)

Mobilier, decorațiuni, participare în conștiința colectivă, arhitectură tradițională locală

8. Veszélyeztető tényezők (pl.használat és karbantartás hiánya, átalakítási vagy lebontási szándék, stb.)

Factori de risc (lipsa utilizării și a întreținerii, intenție de transformare sau de demolare, etc.)

lipsa utilizării și a întreținerii. Totodata, se remarca infiltratii din fundatie in ziduri. Au fost realizate niste lucrari de reabilitare la nivelul infrastructurii. In zona altarului sunt vizibile fisuri care evidentiaza tasari diferite in fundatie. Zidul de incinta necesita intretinere tencuiala, asemenea si biserica. Crucea de piatra necesita restaurare, actiunea vantului si apei de-a lungul timpului facandu-se remarcata. Fatada de nord a zidului de incinta si a bisericii este cea mai afectata de intemperii. Se recomanda

PORTA ÉRTÉKELŐ ADATLAP / FIȘĂ DE CARTARE – CONSTRUCȚIE

Település / Localitate DELNITA	Tömb, utca / stradă, bl.	Porta házszám / nr.gospod. 206A	Kód / Cod HR-II-a- A-12814	Lapszám / nr.pagi. 16
-----------------------------------	--------------------------	------------------------------------	----------------------------------	--------------------------

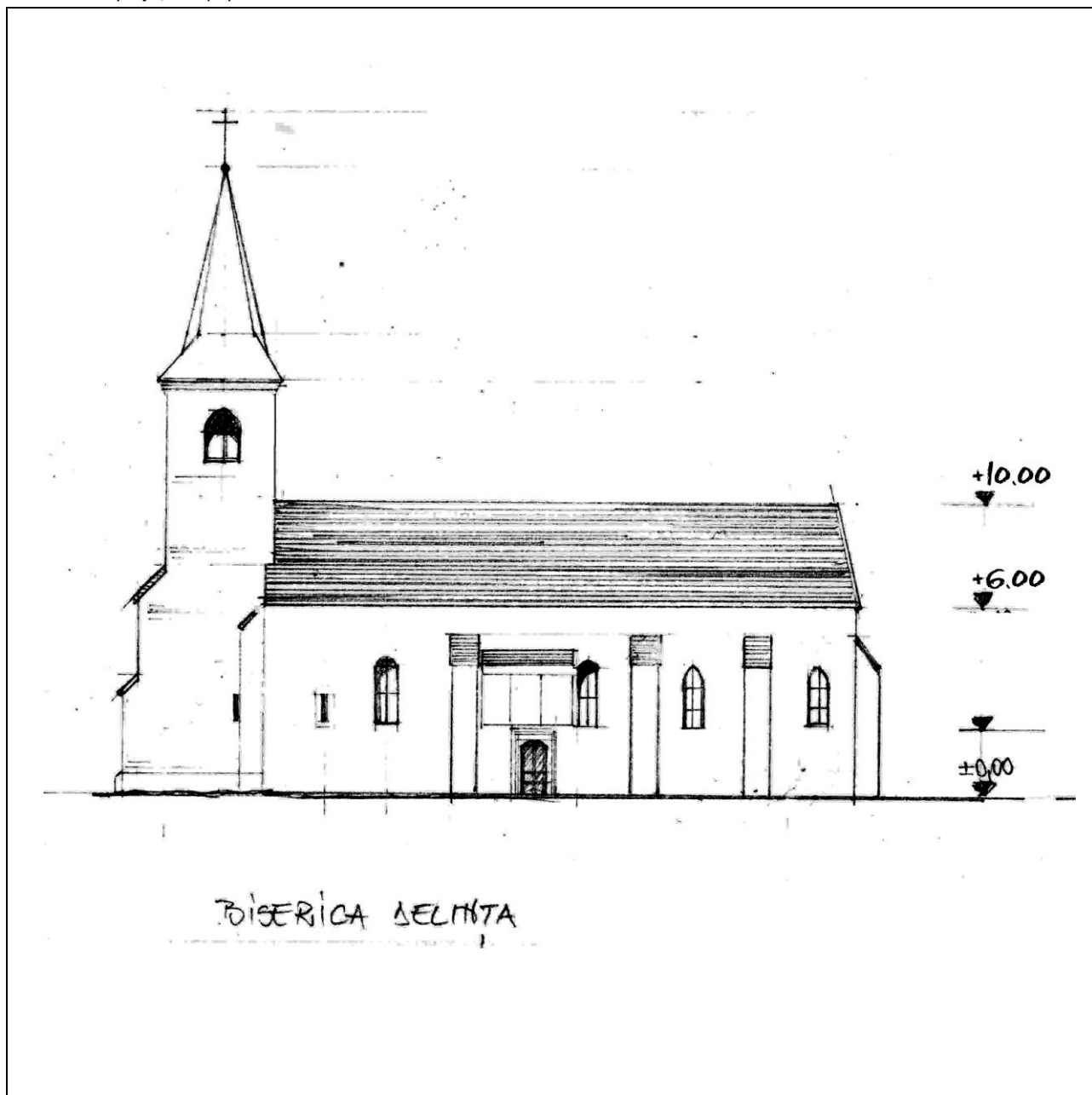
lucrari de restaurare fatade, tencuieli, trotuare, lucrari de protectie impotriva apei, consolidari fundatii. Invelitoarea este in stare buna.

9. Észrevételek, megjegyzések / Observații

407	HR-II-a-A-12814	Ansamblul bisericii romano-catolice „Sf. Ioan Botezătorul”	sat DELNIȚA; comuna PĂULENI-CIUC	206 A	sec. XIV - XVIII
408	HR-II-m-A-12814.01	Biserica romano-catolică „Sf. Ioan Botezătorul”	sat DELNIȚA; comuna PĂULENI-CIUC	206 A	sec. XIV - XVIII
409	HR-II-m-A-12814.02	Zid de incintă	sat DELNIȚA; comuna PĂULENI-CIUC	206 A	sec. XVIII

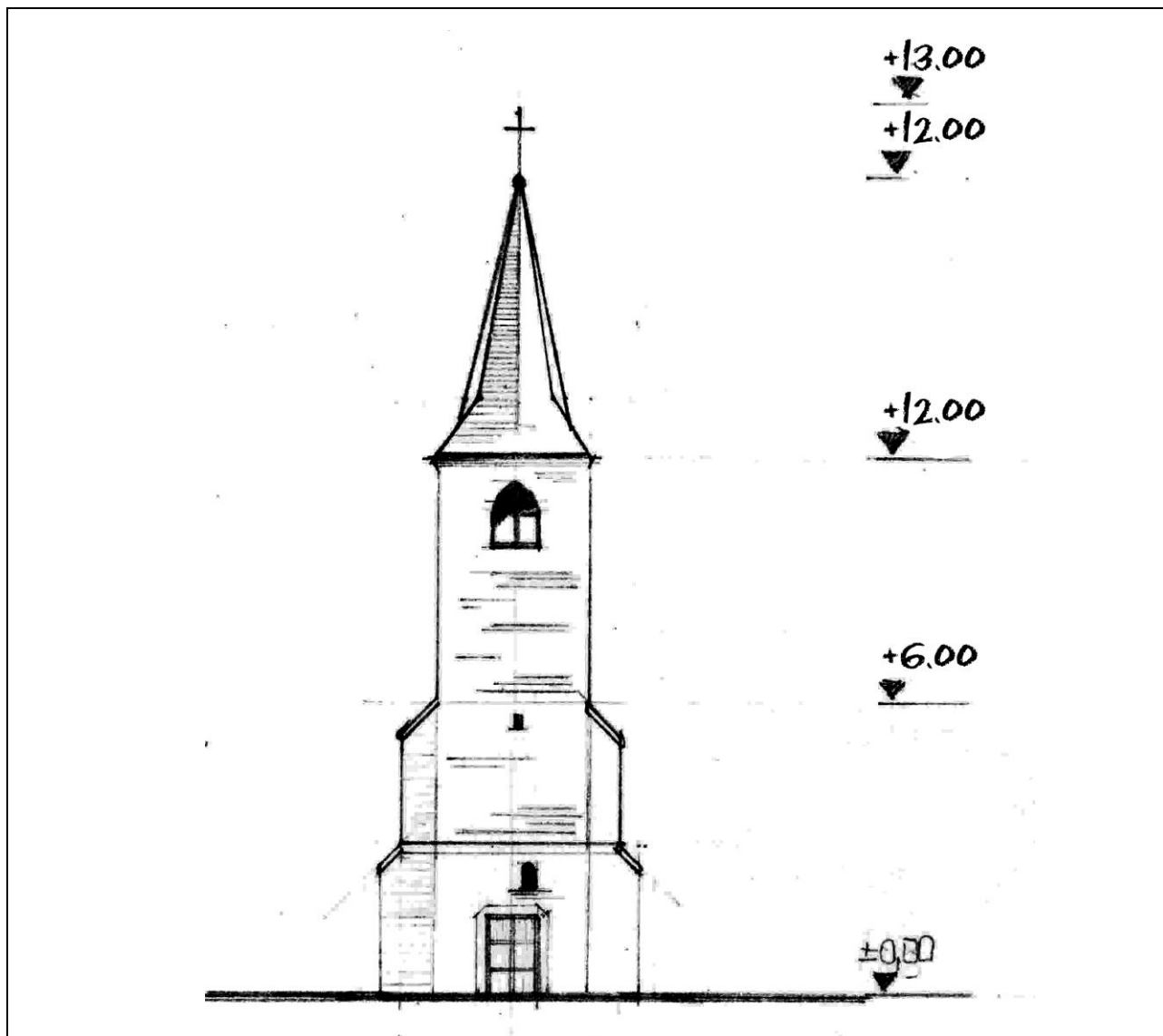
Ansamblul bisericii Romano Catolica Sf. Ioan Botezatorul este compus din biserica, zid de incinta, cimitir si cruce memoriala de piatră. Biserica are un tavan casetat din anul 1613. Ansamblul este delimitat de un trup de intravilan ocupand suprafata de 1ha. In prezent nu are instituita zona de protectie.

10. Vázlatos alaprajz / Schița planimetrică

PORTA ÉRTÉKELŐ ADATLAP / FIȘĂ DE CARTARE – CONSTRUCȚIE

Település / Localitate DELNITA	Tömb, utca / stradă, bl.	Porta házszám / nr.gospod. 206A	Kód / Cod HR-II-a- A-12814	Lapszám / nr.pagi. 16
-----------------------------------	--------------------------	------------------------------------	----------------------------------	--------------------------

11. Az épület elemeinek anyagai, fizikai állapota/ Materiale și starea fizică a elementelor clădirii

Az épület elemei Elementele clădirii	Anyagok Materiale		Megjegyzések Observații	Fizikai állapot Starea tehnică				
	Szerkezet Structură	Burkolat, szín Finisaj, Culoare		1	2	3	4	5
Alapozás / Fundații								
Lábazat / Elevație								
Tartófalak / pereți struct.	Zidarie piatra tencuita	alba					X	
Elválasztófalak / Pereți compartimentare								
Pincefödém / Planșeu peste parter	lemn						X	
Tornác / Prispă								
Födém a földszint fölött Planșeu peste parter								
Tetőszerkezet / Structura acoperișului	Sarpanta lemn						X	

PORTA ÉRTÉKELŐ ADATLAP / FIȘĂ DE CARTARE – CONSTRUCȚIE

Település / Localitate DELNITA	Tömb, utca / stradă, bl.	Porta házszám / nr.gospod. 206A	Kód / Cod HR-II-a- A-12814	Lapszám / nr.pagi. 16
-----------------------------------	--------------------------	------------------------------------	----------------------------------	--------------------------

Héjazat / Învelitoare		Tigla, tabla	natur					X	
Oromfal / Fronton									
Kémény / coș de fum									
Nyílászárók / Tâmplărie		lemn	maro					X	

*X- állapot jelentése 1-5 skálán, ahol 1-leggyengébb, 5-legjobb,

*X-reprezintă starea pe scara 1-5, unde 1-stare foarte scăzută, 5- stare bună

PORTA ÉRTÉKELŐ ADATLAP / FIȘĂ DE CARTARE – CONSTRUCȚIE

Település / Localitate DELNITA	Tömb, utca / stradă, bl.	Porta házszám / nr.gospod. 206A	Kód / Cod HR-II-a- A-12814	Lapszám / nr.pagi. 16
-----------------------------------	--------------------------	------------------------------------	----------------------------------	--------------------------

PORTA ÉRTÉKELŐ ADATLAP / FIȘĂ DE CARTARE – CONSTRUCȚIE

Település / Localitate DELNITA	Tömb, utca / stradă, bl.	Porta házszám / nr.gospod. 206A	Kód / Cod HR-II-a- A-12814	Lapszám / nr.pagi. 16
-----------------------------------	--------------------------	------------------------------------	----------------------------------	--------------------------

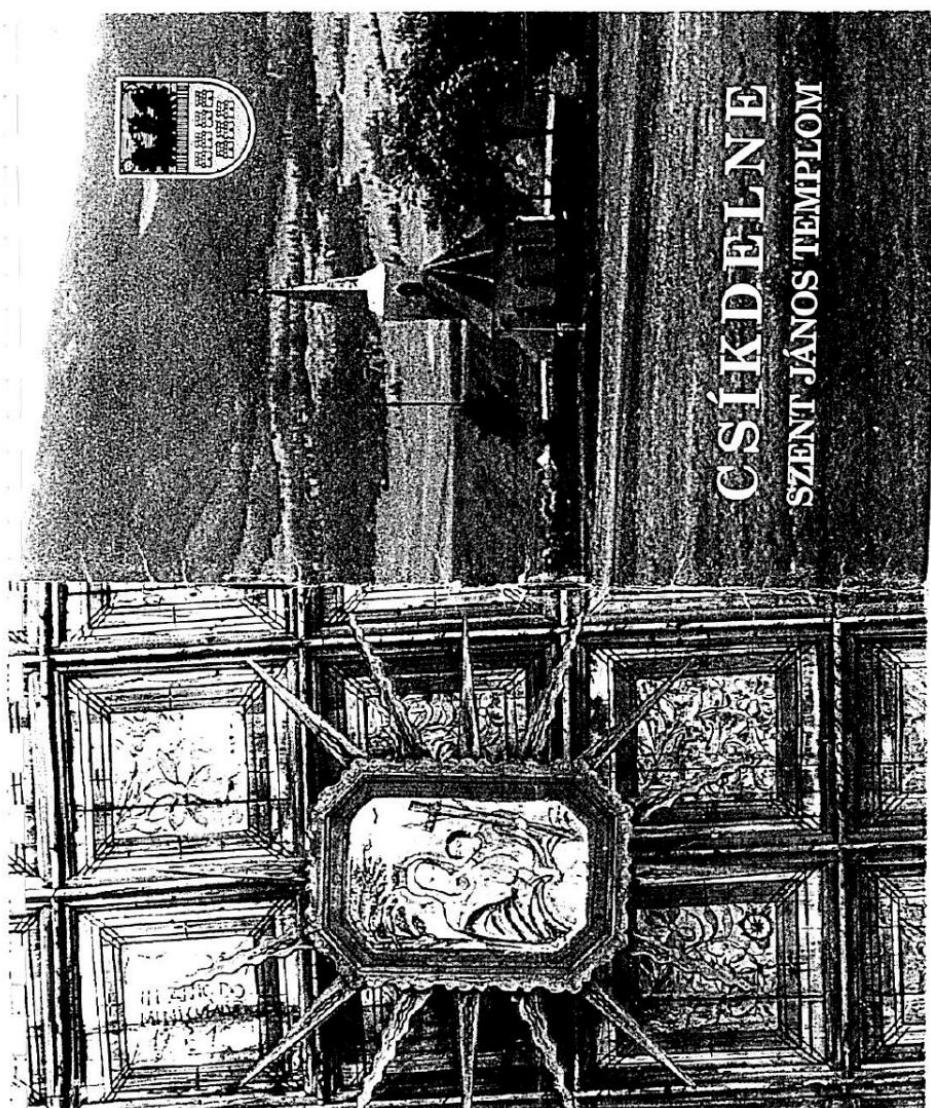
PORTA ÉRTÉKELŐ ADATLAP / FIȘĂ DE CARTARE – CONSTRUCȚIE

Település / Localitate DELNITA	Tömb, utca / stradă, bl.	Porta házszám / nr.gospod. 206A	Kód / Cod HR-II-a- A-12814	Lapszám / nr.pagi. 16
-----------------------------------	--------------------------	------------------------------------	----------------------------------	--------------------------

Település / Localitate DELNITA	Tömb, utca / stradă, bl.	Porta házszám / nr.gospod. 206A	Kód / Cod HR-II-a- A-12814	Lapszám / nr.pagi. 16
-----------------------------------	--------------------------	------------------------------------	----------------------------------	--------------------------

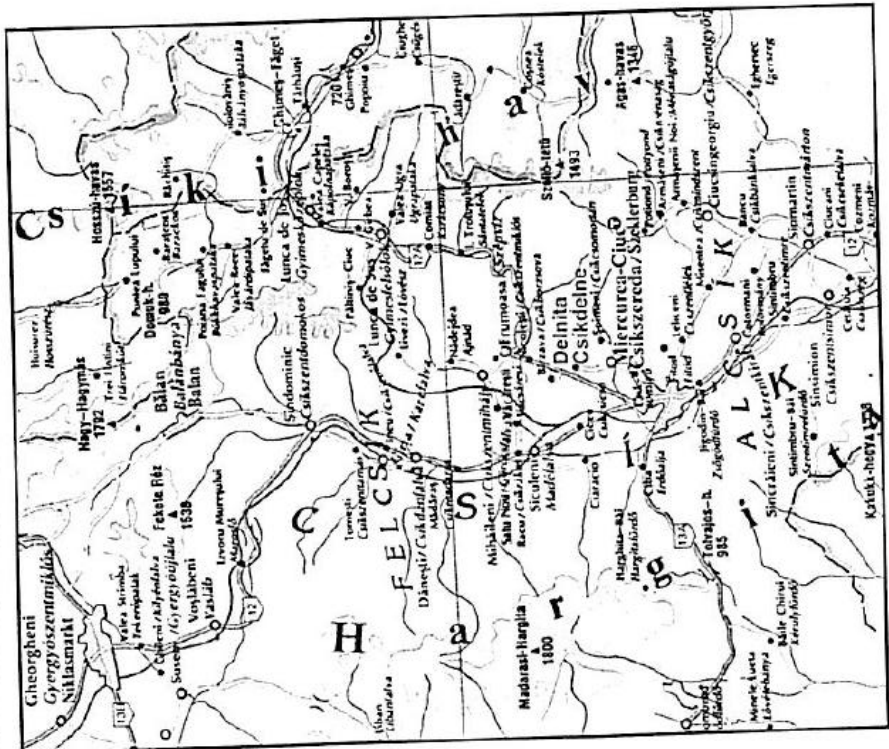
ISTORICUL
BISERICII ROMANO CATOLICĂ "SF. IOAN" DELNIȚA
MONUMENT DE ARHITECTURĂ
SEC. XIV - XVIII

Település / Localitate DELNITA	Tömb, utca / stradă, bl.	Porta házszám / nr.gospod. 206A	Kód / Cod HR-II-a- A-12814	Lapszám / nr.pagi. 16
-----------------------------------	--------------------------	------------------------------------	----------------------------------	--------------------------

Csíkdelne, Delnița

A CÍMLAPON: A TEMPLOM TÁVLATI KÉPE

A HÁTLAGPON: A KAZETTÁS MENYEZET RÉSZLETE

FRONT PAGE: VIEW OF THE CHURCH

BACK SIDE: DETAIL OF THE PANEL CEILING

Erdélyi műemlékek 15

Vámszer Géza emlékére

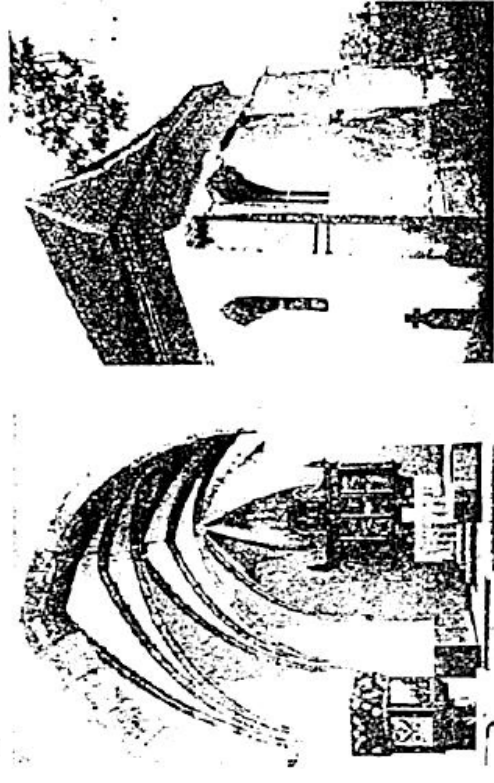
Csíkdelne Szent János templom

Felcsikón, Csíkszeresétől és a tőle nem távol eső Torda völgye nevű helytől keletre, a mezőben magában álló, temetővel és kőfallal kerített templom vonja magára a figyelmet, mely a Szépvíz felé vezető úton haladva a Csíkdelne magasságában nyíló dűlőúton közelíthető meg. A templom körüli földutak feltűnően emlékeztetnek egy valaha volt kicsi település utcáinak hálójára. A hagyomány szerint ennek a plébániás helynek a neve egykoron Tordafalva, vagy, a templom védőszentjéről, Szentjános lehetett. A csíki falvakat először az 1332–37 között keletkezett pápai tizedjegyzék sorolja fel. Míg azonban a csíki akaszeresi kerület plébániái között Delne, illetve Dolna neve 1332–33-ban, Szentjános neve pedig 1334-ben fordul elő, a hagyományban szereplő Tordafalva nem szerepel a jegyzékben. Az idézett forrás István delnei papot 1332–33-ban említi, míg 1334-ben, valószínűleg ugyanarra a személyre vonatkozóan azt jegyezték fel, hogy: „Stephanus sacerdos de Sancto Johanne solvit l. grossum” — azaz, hogy István, szentjánosi

Település / Localitate DELNITA	Tömb, utca / stradă, bl.	Porta házszám / nr.gospod. 206A	Kód / Cod HR-II-a- A-12814	Lapszám / nr.pagi. 16
-----------------------------------	--------------------------	------------------------------------	----------------------------------	--------------------------

püspököt, sőt az 1610-es diétai határozat megtiltotta a katolikusoknak, hogy püspökük legyen. A katolikus hitélet visszaszorult Erdélyben, s az egyház újjászervezése csak nagy nehézségek árán indulhatott meg az 1700-as évek elején. Ebben a korszakban Csíkszék lett a katolikus hitélet központja, s ennek fő irányítói, mozgatói a somlyói ferences szerzetesek voltak. Ilyen körülmények között, nem kis mértékben a Csíksábnak letelepült ferencesek buzgalmának köszönhetően jőfornán csak a „Szentföld” esíki, gyergyói, kászoni és felső-háromszéki területére eső falvai tartották meg katolikus hitüket, s ezen a vidéken alakadt a protestantizmus terjedése. Eredményként e vidék templomai viszonylag ép állapotban vészték át ezt a békétlen korszakot.

E vésztérhes időknek néhány ritka pillanatának tanúja a delnei templom, melyet a 17. század második felétől, nyilván az 1660-as tatárbetörés következményeként, több alkalommal is javítottak. Az 1783-tól vezetett Domus Historia egyik adata

Templombelső, szentély (1930)
The interior of the church, Sanctuary

A szentély délkeltéről
South-eastern view of the sanctuary

pap egy garast fizetett. Feltehetően a közeli Csicsó, illetve Delne és Szentjános/Tordafalva közös temploma lehetett az alacsony dombon, ma szántóföldek között álló, kőfallal övezett gótikus épület, illetve románkori elődje, mely elhelyezkedésével Szent István király közismert templomépítési rendeletére is emlékeztet. A szájhagyomány szerint a falut a 15. század végén betörő „tatár” csapat dúlta fel, s a települést elhagyó lakosok alapították később a Delnén túl eső Pálfalvát, amely a forrásokban először 1566-ban jelenkezik. Ezt látszik alátámasztani az a tény is, hogy a Szent János egyház körüli szántókat legutóbb, még az ötvenes években is a pálfalviak birtokolták. Az 1882-ben kiadott katolikus névkönyv a gyulafehérvári egyházmegye esíki esperesi kerülete falvai sorában Delne köztség Keresztelő Szent János titulusú templomát Delne, Csicsó és Pálfalva közös templomaként említi.

A ma álló gótikus templom feltételezhetően 13. századi elődjéről szinte semmit nem tudunk. A telegdi főesperességhez tartozó esíki alesperesi kerületben azonban 1332–36 között készült pápai tizedjegyzék szerint már 17 templom állott, s ezeknek román kori előzményei is lehettek. Delne korábbi templomának meglétét ásatás és falkutatás híján mindössze egy románkori kőtöredék tanúsága igazolhatja: olyan másodlagosan beépített oszloplábazatról van szó, amelyre 1934-ben találtak rá. E korai templom lebontásának idejére s okára sincsen adat. A talán romos, esetleg szűknek bizonyult templom helyett a 15. század második felében emelték az újat, mely eredeti gótikus formáját nagyrészt máig megőrizte.

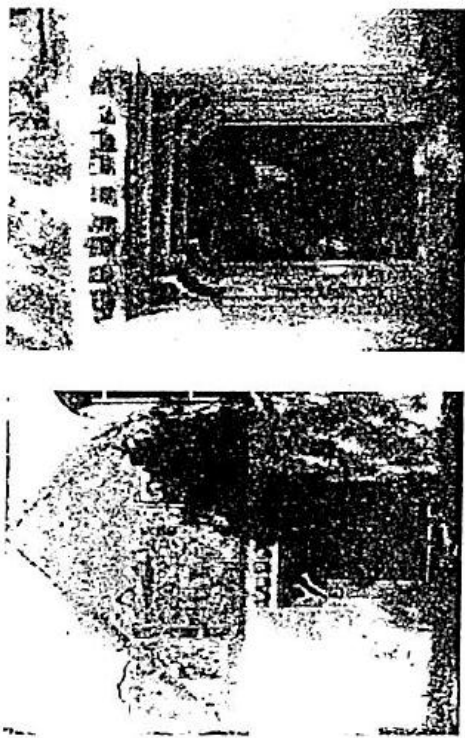
A 16. század közepétől Erdélyszerte mind nagyobb számban alakultak protestáns egyházak. A politikai viszályok s az éleződő vallási ellentétek közepette az 1557. évi tordai országgyűlés még kimondta, hogy a katolikusok is szabadon gyakorolhadják vallásukat, de 1601-ben száműzték a gyulafehérvári

Település / Localitate DELNITA	Tömb, utca / stradă, bl.	Porta házszám / nr.gospod. 206A	Kód / Cod HR-II-a- A-12814	Lapszám / nr.pagi. 16
-----------------------------------	--------------------------	------------------------------------	----------------------------------	--------------------------

lyet a Historia Domusban lejegyzett 1713-ra, illetve a katolikus névkönyvben szereplő 1717-re utaló javítási adatokkal kombinálhatunk. Csíknak a kurucok pusztulásból való újjáéledésével együtt, valószínűleg az 1707-ben károsodott templom épületeének és tetőzetének a megújítási idejét rögzíti.

Az 1710-es években végzett javításokat követően a Cassa Parochorum levéltári anyagában, melyben az erdélyi püspökség területére vonatkozó összeírások még elég szűkszavúak a kevés adatot tartalmaznak, Delne falu templomát 1733-ban megfelelő állapotúként, „in commodo statu” írják le.

Később, 1760-ban a déli bejárat elé egy szerény, barokk portikuszt emeltek, melynek építési éve a két félkörívesen záródó falfülkével, mellettük egy-egy négykaréjos vakolatdísszel tagolt oromfalon, az IHS felirat alatt volt olvasható. Ezt a kicsi előptünynt 1934-ben, a templom Vámszer Géza vezette első helyreállításkor elbontották, hogy a tetőtérben fennmaradt gótikus falképeket láthatóvá tegyék.

Déli bejárat napjainkban
South entrance (1995)

Déli bejárat 1930 körül
South entrance about 1930

arra utal, hogy a templomot 1673-tól kezdve újították fel. A munka az addig bizonyára fedetlen hajó festett, kazettás lámenyzetének elkészítésével kezdődött s az új szárnyasoltár felállításával. 1675-ben fejeződött be. 1673-ban helyezték el a templomban a mai állapotában is különleges szépségű festett, kazettás lámenyzetet, amelynek egyik kazettáján a készítés évét jelzi a kissé megkopott és hiányos felirat: „IN ANNO DOMINI CURATV(?) 1673 (?)”. Malonyay Dezső közléséből ismert, hogy a mennyezettel egy időben készült a festett szöszék, valamint az új, festett, betétes sekrestyeajtó is, amelyek azóta megsemmisültek. A fentebbi felirat évszámát korábban többen is 1613-nak olvasták, s megrendelőjét Kelemen Lajos a 17. század elején élt és a szárhegyi Lázár család régen kihalt csícsi ágához tartozó övz. Petki Farkasné Lázár farszebet személyében vélte megtalálni. Gondolatmenetének alátámasztására felhozta, hogy akkor a csícsi Lázárok a már említett három falun (i.e. Csícső, Delne s Pálfalva) kívül, mint főemberek, birtokosok voltak a közeli Csomortánban, Borzson és a távoli Lázárfalván is, s a Szent János-templomnak, mint legvagyonosabb primorok kétségtelenül ők lehettek a patrónusai. Ezt a gondolatmenetet folytatva feltelezhetjük, hogy a templomjavítás és szépítés patrónusait Petki Farkasné rokonai és leszármazottai között kell keresnünk, akiknek — noha delnei örökségüket akkorra már elvesztették — csícsi birtokosokként továbbra is volt beleszólásuk a közös plébánia dolgába. Közülük - tekintettel a templom és a főoltár védőszentjére, Keresztelő Szent Jánosra — nagy valószínűséggel az 1666-ban elhunyt Petki István fia, János, ugyancsak csíki főkirálybíró (1654–1684) vagy veje, Lázár István főkirálybíró (m.h. 1679) személyében kell keresnünk az 1673–75-ös javítás megrendelőjét.

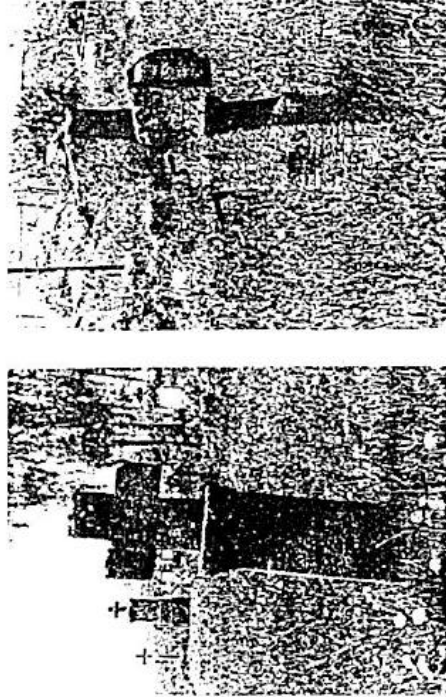
A templomtorony 1710-ből származó javítási felirata, ame-

Település / Localitate DELNITA	Tömb, utca / stradă, bl.	Porta házszám / nr.gospod. 206A	Kód / Cod HR-II-a-A-12814	Lapszám / nr.pagi. 16
-----------------------------------	--------------------------	------------------------------------	------------------------------	--------------------------

körülfogott cinterenfalban lőrésnek nincsenek. Korábbi magas-ságára vonatkozó, vagy az esetleges lőréses, netán gyilokjárós, felső falszakasz pusztulásáról, vagy lebontásáról szóló adat nem ismeretes, s ilyen védőmű létezését sem a fal vastagsága sem a templom elhelyezkedése nem támasztja alá.

A delnei templom jellemző, szép példája a Székelyföldön oly gyakori kerített templomoknak. A kerítőfal bejáratától nem messze egy tipikus, eszki fogadalmi kőkereszt áll. Az oszlop mind a négy oldalát növényi ornamentika díszíti, a felső részére helyezett kőkereszt egyik oldalán a megfeszített Krisztus, a másikon Szűz Mária alakja. Az oszlop, az alján olvasható felirat szerint „ANNO 1780” készült. A kőkeresztén túl, észak-ra, észak-nyugatra terül el a falu fa- és kőkeresztekkel teli temetője. A temetőkerben néhány régi, művészi értékű sírmen-lék, koporsók mellett számos múlt századi, szép, kőből fara-gott sírkereszt is fennáll.

A nyújtott téglány alakú hajóhoz keleten hosszított, három

Kő sírkeresztek a temetőben (19. sz. második fele)
Stone crucifixes in the graveyard (19th century)

Ugyancsak 1760 táján a templomhajó nyugati végében négy, azonos méretű kőszlopra támaszkodó karzatot emeltek. Az egyszerű, barokk architektúrájú, jó arányú karzaton ma az eredetileg a lapocai templom részére 1834-ben készített orgona áll, amelyet 1862-ben vásároltak meg a Szent János templom számára. Talán az orgona elhelyezésével, felavatósi-val összefüggésben került sor a templom újbóli meszelésére 1866-ban, melynek emléket színtén az elbontott portikusz homlokzatának egykori felirata őrizte meg. Ez idő tájt végeztek a cinterenfal javítását is, melyre a falon, a bejáratától balra lévő, virágdíszes felirat figyelmeztet: „EZEEN KERÍTÉS JOVÍTÁ-TOT 1865-BE.”

A templom berendezési tárgyai közül az egyszerű kivitelű padok, az egyik pad sor előlapjára festett felirat szerint „... KÉSZÍTETTEK AZ 1847-İK ESZTENDŐ SEPTEMBER HOLNAPIÁBA PÁL FALVI KOVÁCS JÁNOS DELNEI FŐMÉGYE BÍRÓSÁGÁBA.” A templom egyik harangját, felirata szerint — : „IN HONOREM SANCTI JOHANNIS BAPTISTAE FUSSASUM(?) ANNO 1748. 27. JUNI GHEORGIUS NEMES FECHT” — Nemes György öntötte 1748 június 27-én Sz. János tiszteletére, a másikat Csató Imre és felesége Timár Katalin delnei, felszegi lakosok hozatták századunkban saját költségükön Olaszországból. Ugyanők járultak hozzá jelentős összeggel 1934-ben a templom helyreállítási munkái-hoz. Az elhanyagolt, omladozó állapotban lévő templomot a eszki közönség támogatásával az Erdélyi Kárpát Egyesület Csíkszéki Osztálya és a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum vezetősége segítségével az 1934-ben megkezdett helyreállításnak köszönhetően sikerült megmenteni. A leg-utóbbi felújításra, restaurálásra már az Országos Műemlék-igazgatóság támogatásával az 1970-es években került sor.

A templomot kerítő, 2,5–3 méter magas, támpillérekkel

Település / Localitate DELNITA	Tömb, utca / stradă, bl.	Porta házszám / nr.gospod. 206A	Kód / Cod HR-II-a- A-12814	Lapszám / nr.pagii. 16
-----------------------------------	--------------------------	------------------------------------	----------------------------------	---------------------------

rűb, lépcsősen tört. A szentélyből nyíló sekrestye ajtókerete szintén szemöldökgyámos, keretét egyszerű élszedett tagozatok díszítik. Hasonlóan a csíksomlyói ferences kolostorban, vagy a csíkszentkirályi temetőkápolnában, valamint számos erdővidéki, s felső-háromszéki templomban, Gelencén, Kőpecen, Zabolán található gazdagabban díszített, de hasonlóképpen élszedéssé tagozatú kőkeretek készítőjéhez, a delnei sekrestyújtó mestere is a ferencesek építkezéseinek dolgozó helyi kőfaragók köréhez tartozhatott. A szentély és a hajó egykor volt 15. századi mérműves ablakai a 19. század eleji átalakításnak estek áldozatul, s az 1934-ben végzett első helyreállítás során csak részben, a mérművek kivételével lehetett őket visszaalakítani. Eredeti alakját ma már csak a szentélyhez simuló sekrestye keskeny, csücsíves résablaka őrzi. Az épület támpillérekkel tagolt eredeti homlokzatának s a lépcsőzetes tömegformának a kisebb-nagyobb változtatása, átalakítása a 18. század első felére tehető. A torony déli oldalán, a párkány és a hangablak záródása közötti „ANNO 1710”-es felirat, helyzetéből ítélve, a toronymagasítás s a toronysisak készítésének az idejét jelzi. A szentély falainak kismértékű megemelésével egyazon magasságban, egységes tetővel fedték le a hajót s a szentélyt, ezáltal jelentősen átfomálva a templom egykori, középkori tömegkompozícióját. Az 1934-es helyreállítás eredményeként kerültek napvilágra a déli kapu feletti gótikus falképek. A főredékes együttes hármass tagolódású, középen a Keresztrefeszítés jelenetével, jobbra két szent, Péter apostol és Mihály arkangyal, míg balra két másik, azonosítatlan szent(?) látható, előtűnik pedig egy donátor(?) térdei. A delnei falképet L. Steiner Lénárd ferences szerzetes latin nyelvű, kéziratotörténeti munkájára hivatkozva Balogh Jolán a csíksomlyói ferences kolostor 15. századi épületének nyugati homlokzatán valaha látható volt a megfeszített Krisztust Máriával. Szent

9

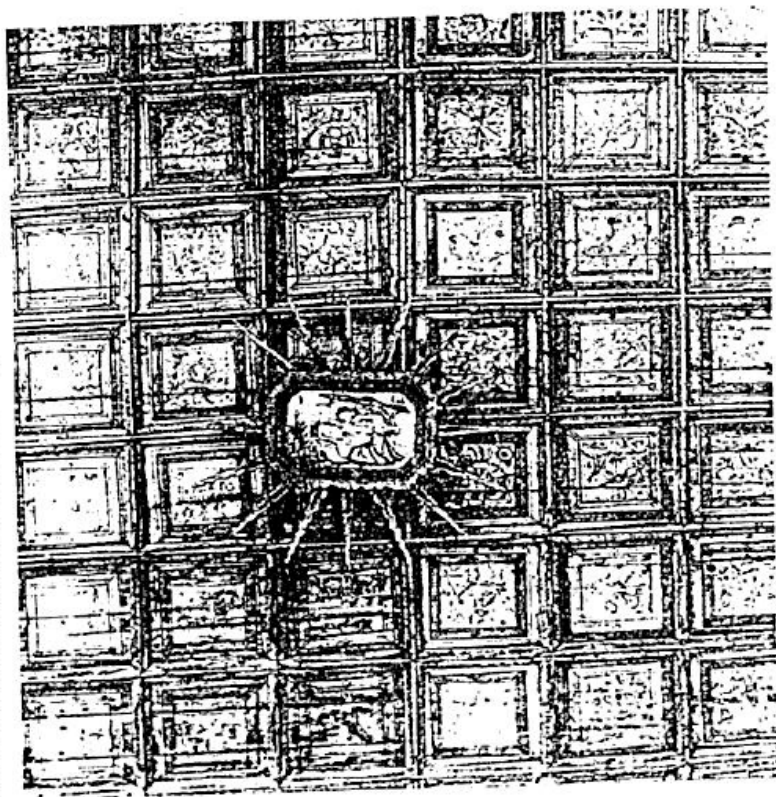
boltszakaszos, keresztboltozatos, sokszögzáródású szentélycsatlakozik, ennek északi felén egykorú, boltozott sekrestyével, nyugaton pedig alul lőrészzerűen kis ablakkal, felső emeletének mind a négy oldalán pedig széles, csücsíves hangablakkal áttört torony illeszkedik. Meglepő, hogy a sokszögű végződésű szentély szokatlanul „egyeses”, a tizenhat-szög három oldalával záródik. Ezt leszámítva, a delnei templom jellegzetes példája a Felcsíkban, de még inkább a Gyergyószárhegytől Kézdiszentlélekig terjedő, s a katolikus hitet megőrző vidéken a 15. század második felében elterjedt alaprajzi típusnak. Ezeknek a templomoknak a keletkezése s elterjedése a Csíkból a templomok és Somlyón kolostort építő ferencesek tevékenységének köszönhető. Ismertetőjegyük még, hogy a több boltszakaszos, sokszögzáródású, s többnyire keresztboltozattal fedett szentély szélessége nagyjából megegyezik a hajóval, amelytől diadalív választja el. Beboltozott templomhajó a 15. század második feléből e körben nem ismeretes. Több helyen, a hajókban fennmaradt gazdag hálóboltozat már a 16. század első évtizedeiben készült, addig azok is síkmennyezettek voltak és zömükben azok is maradtak. Ugyancsak jellegzetes elemük még a karesű, jó arányú torony, alsó szintjein keskeny résablakkal, s a legfelsőn széles, csücsíves hangablakkal, noha az utóbbi többnyire 18. század végi magasítás eredménye, s az ablakok formájában a neogótika elemei jelentkeznek. Különlegesen szép példái között a rákosi, a csíkszentgyörgyi, s a gyergyószárhegyi tornyok említhetők. A delnei templomhajóba két bejárat vezet. A déli kapu szemöldökgyámos, későgótikus kőkerete a díszesebb, gazdagon, mélyen tagozott, sarkain egymást keresztező, hengeres pálcatagokkal, oromzatán fogazott pártázzal. A torony alatt átjáró vezet a hajó nyugati bejáratához, melynek kőkerete szintén későgótikus, de szemöldökgyámos záródása egésze-

8

Település / Localitate DELNITA	Tömb, utca / stradă, bl.	Porta házszám / nr.gospod. 206A	Kód / Cod HR-II-a- A-12814	Lapszám / nr.pagii. 16
-----------------------------------	--------------------------	------------------------------------	----------------------------------	---------------------------

szentségtartó. Az egyszerűen díszített, kötélfonattal keretezett fülke népies munka. Elvesztett, régi kovácsoltvas ajtaját 1934-ben újjal pótolták. A templom szentélye ebben a formájában a 15. század végére minden bizonnyal készen állt. Ezt Gieza megállapítása szerint építési ideje legkorábban a 15. század harmadik negyedére tehető.

A hajót fedő festett famennyezet 8x13, változatosan díszített, nagyjából négyzetes táblából áll. Színezésük sárgás, fehér, alapon kék, piros, barna és világosszürke. A kazetták tükröt sima, festett, kettős keretek határolják, amelyek sarkaiban fest-

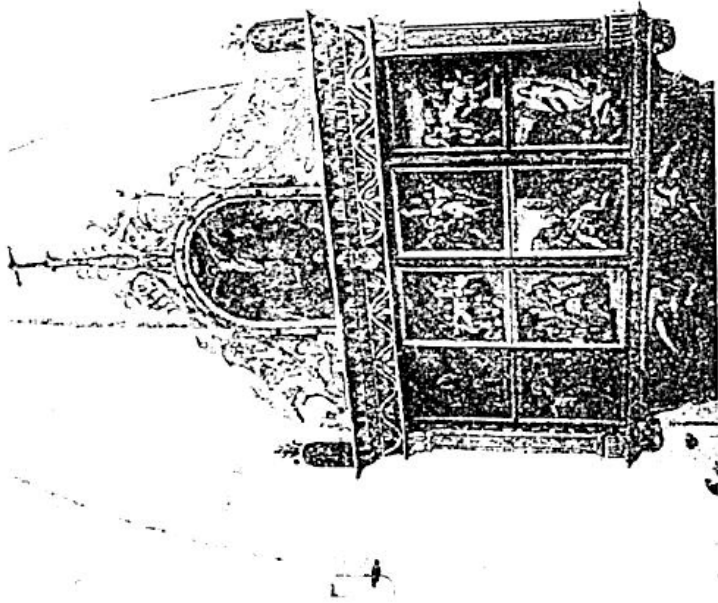
1673-ban festett ka-ettás mennyezet
Panel ceiling painted in 1673

János Evangéliával és Szent Ferencel ábrázoló falképpel hozta kapcsolatba, melynek gótbetűs feliratán az 1448-as év-szám szerepelt: „A delnei hármás osztású freskó ... Csik ma ismert legrégibb festészeti emléke. ... A helyi felfogást és hagyományt képviseli és így annál érdekesebb, hogy jellemző sajátosságai, mint a vonalas stílus, a kevés alakból álló kompozíció, a síkszerűség, a szűkszavú redővezetés, ... a karesű arányok, változott formában bár, de a szárnyas oltárokon is visszatérnek. Sőt Máriának és Jánosnak fejútusa a kerekded arccal és kisállal mintegy előzménye a jóval későbbi csíkszentléleki, meg esíkménasági oltárok hasonló fejútusainak.” Az idézett szerző véleménye szerint a delnei falképet a 15. század harmadik negyedében készíthették.

A déli portálén belépve feltáruhnak a templombelső értékes részletei, berendezései. A hajót a csaknem azonos szélességű szentélytől egyszerűen profilált góikus vállkövek által tartott, csúcsos diadalív választja el. Az egyszerű, de szép arányú, háromszakaszos szentélyboltozat trapéz végződésű, homlyolt bordái lépcsőzetesen alakított, kúpos gyánkövekre futnak le. A déli leckeoldalon egyik gyánkövét olasz lófőpajzsoscska díszíti, amelyben latin kereszt látható. A boltozat mindhárom zárókővet domborművel díszítették. A keleti végződésben lévő olaszos pajzs kerettel, abban domború szíven egy lóherelevél keresszettel, melynek alsó szára kiszélesedve a szív alsó síkjába simul. A középső zárókővön társapajzs van, melyben talán buzogány(?), vagy harci bárdot emelő alkar alkotja a mindedig azonosítatlan címerképet. A harmadik zárókővön egy farkasra emlékeztető, négy lábú állatalak látható. Amennyiben ez is címer, úgy a Szapolyai családja emlékeztet. A zárókövek faragványai erősen sérültek, s emiatt a rajtuk található ábrázolások egyértelmű azonosítása igen nehéz. A szentélyben, ugyancsak a leckeoldalon került a kőből faragott, csúcsíves

Település / Localitate DELNITA	Tömb, utca / stradă, bl.	Porta házszám / nr.gospod. 206A	Kód / Cod HR-II-a- A-12814	Lapszám / nr.pagi. 16
-----------------------------------	--------------------------	------------------------------------	----------------------------------	--------------------------

ségében 3 m. magasságában 4,5 m. Oromzatán, a szemöldök feletti félköríves záródású táblán a Golgota képét láthatjuk. Az oromzat áttört díszére vonatkozóan az erdélyi egyházi és világi rendeltetésű festőasztalos emlékműanyagot feldolgozó összegző munkájában így írt Balogh Jolán: „A székely szárnyasoltárok renaissance faragott szekerénycin szintén érdekesen tükröződik a magyar stílustelítettség. ... A renaissance akantuszlevél ... már teljesen átfarmálódva, lantalakúan kinyílik, csupán a csipkés leveleket utánozó, belső rajz árulja el eredetét. Új formájában immáron magyarrá vált olasz renaissance motívum új, önálló

Szárnyasoltár 1675-ből
Wangel-utca nr. 206A

tett vonalakkal próbálták érzékeltetni — a faragott előképekre utalóan - a mélység illúzióját. A táblákon kevés a motívum, a díszítelmények nagyméretűek. A színvonalasan megrajzolt kompozíciók jellegzetes elemeként a forgó róza, a hegyesszirmú rozetta, a szegfű több változata, s a sűrű levéldíszsé sehol sem váló hullámos, elkeskenyedő levelek sora jelenik meg. Formailag erősen hasonlítanak a felsőboldogfalvi kazetták mintáihoz. A már említett évszámok felíratlalt ellátott kazetta a középtengelyben, hangsúlyos helyen, a mennyezet síkjából lefüggő nagyméretű, hatszögű tábla mellett található, amelynek külső ábrázolás keretét napsugarak övezik. Így kissé szokatlan ikonográfia szerint övezi napsugárkoszorú a koronás Szűzanyát az ölében ülő, egyik kezével anyja nyakát ölelő, másik kezében a keresztút kízócsközeit, a töviskoronás keresztet s lánczát tartó Jézussal ábrázoló képet. Összehasonlítva a delnei mennyezet festett kazettáit az 1625-ben készült gyálakutai, az 1628-as évszámmal jelzett gelencei, s az 1629-es farsádi, illetve az 1670-es, Szombatfalvi Asztalos János és András által készített felsőboldogfalvi mennyezetével, szembeötlő a hasonlóság az utóbbival. A csikdelnei kazetták motívumkinése — már amennyi mai fakult állapotában még látható belőle — sokkal közelebb áll a századvég helyenként már naturalizmusba hajló díszítelményeihez, mint a húszas évek elvontabb reneszánsz motívumaihoz, bár kétségtelen, hogy jobb minőségű, finomabb munka mint a felsőboldogfalvi. Másrészt a 7-es számjegy itt látható írása gyakori volt a 17. században, míg az 1-eset soha nem írták így.” Boros Judit idézett megállapításait Mihály Ferenc restaurátor helyszíni vizsgálatai is megerősítik.

Ismeretlen számunkra az 1675-ben készült oltár mestere is. A csikdelnei szárnyasoltár az erdélyi késő reneszánsz művészet késői, de értékes emléke. Teljes befoglaló mérete széles-

Település / Localitate DELNITA	Tömb, utca / stradă, bl.	Porta házszám / nr.gospod. 206A	Kód / Cod HR-II-a- A-12814	Lapszám / nr.pagi. 16
-----------------------------------	--------------------------	------------------------------------	----------------------------------	--------------------------

Felhasznált irodalom:

Orbán Balázs: Székelyföld leírása. II. Csíkszék. Pest, 1869. – Erdős Miklós: Csík. Gyergyó. Kárpát-szék földjének és népének története 1918-ig. Budapest, 1918. – K. Sebestyén József: A közepken, nyugati műveltség legkeletibb határa. Fülekkönyv a Székely Nemzeti Múzeum 50 éves jubileumára. Szepszentgyörgy, 1929. – Balogh Jolán: Az erdélyi renaissance. I. Kolozsvár, 1943. – Tombor Ilona: Magyarországi festett fánemvezetek és rokomművek. Budapest, 1968. – Vámszer Géza: A esküvelési görög műemléktemplom. Éleforma és anyagi műveltség. Bukarest, 1977. – Kelenen Lajos: Mennyezet- és karzatfelmérések a XVII. századtól. Művészettörténeti tanulmányok. I. Bukarest, 1977. – Boros Judit: Festett fánemvezetek és rokon művek Erdélyben a XVI-XVII. században. Művészettörténeti értesítő. 31/1982. – Lantz Géza: Erdély építészete a 14-16. században (Sajtó alatt). Gyógygyűssy János Képzőterv. S. Sebestyén József: Székelyföldi vártemplomok. Budapest, 1995.

Füldy műemlékek 15 (1996). Lektorálta: Kovács András; Feltűző szerkesztő: Szabó Zsolt; Ábrázoló szerkesztő: ifj. Maksay Adám; Szerzői jogok: Deák Ferenc; Grafika: Maksay Anna; Fényképek: Sarudi Sebestyén József; Archiv felvételek: O. M. H. Fotó. Angel tudós. Tim Apud. Töredék és nyomdai előkészítés: COMPREX Kft. A helyi Református Egyház Művelődési Szolgálatának nyomatáiban, a színes borító az IDEA PRINT nyomdában készült. Megjelent az ERDÉLYI MŰEMLEK REGISZTRÁTOROK EGYÜTTMŰKÖDÉSÉBEN. TRANȘILVANIA TRUST Alapítvány gondozásában. Szerkesztő bizottság: Kovács András, Sebestyén József, Szabó Balázs.

Az *Erdei műemlékek* sorozatban eddig megjelent:

1. Székelyvár – A Báthory vár
2. Beszterce – Evangélikus templom (romániai is)
3. Kolozsvár – A Farkas utcai református templom
4. Déva – Ferences kolostor
5. Töredék és építészete
6. Nagybánya – Unitárius templomok
7. Marosvásárhely – Vártemplom
8. Marosvásárhely – Vártemplom
9. Bihartölcs – Református vártemplom
10. Borsod – Báthory kastély
11. Székelyudvarhely – Jézus kápolna
12. Sándorfalva – Református templom
13. Fogarás – Várkastély
14. Csíkszereda – Mikóvár

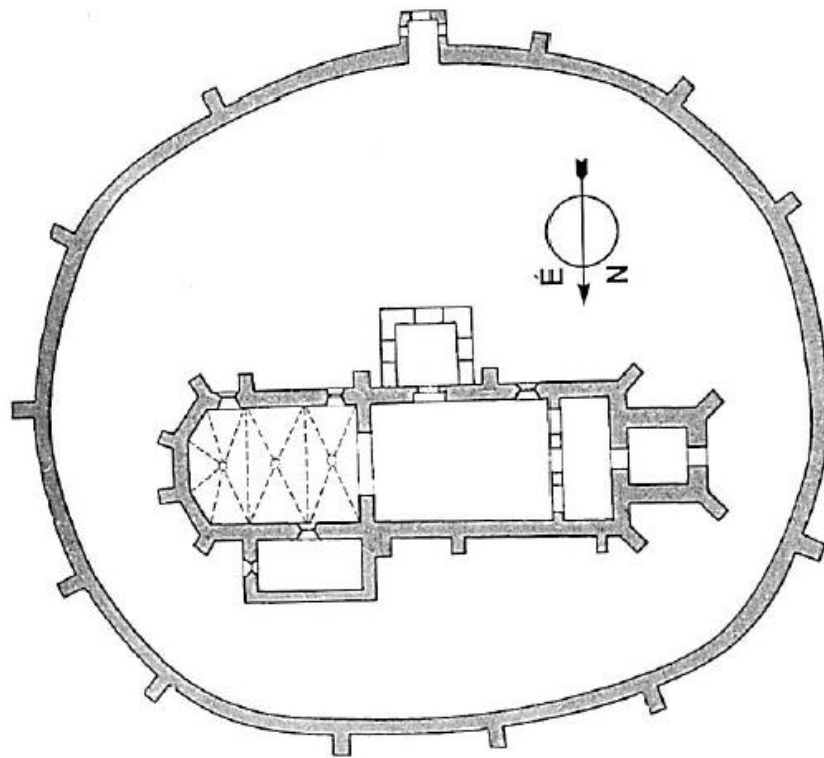
UTULITAS Könyvkiadó – Kolozsvár
ISBN 973 97618 4 4

életre kelt. Érdete, levéljellege lassanként elhomályosodott, az idők folyamán virágkehelyé alakult, és hosszú ideig a legkülönbözőbb formákban szebbnél-szebb változatokban tűnt fel a székelyföldi és egyéb magyar faragványokon, festéseken, ... miképpen a esküvelési oltár oromzatának dús, áttört díszítésé-
ként is látható. Az oromzat két oldalán egy-egy kicsi, félkör-
íves záródású, ugyancsak akantuszlevéllel koronázott tábla áll
Péter és Pál apostol alakjával. A gazdagon tagozott, indás-
szemöldökpárkányon középpontú kicsi pajzs látható, rajta az
1675-ös évszám. Alul, a predella közepén van a szentségartó
fülke, ajtaja két oldalán egy-egy angyal. Ezek közül a jobb-
fülkéjében Keresztelő Szent János festett képe látható, melyet
a mozgatható szárnyakkal lehet elakarni. Ezek közül a jobb-
oldali nyitott állapotban a karácsonyi ünnepkör két jelenetét, az
angyal üdvözlését s Jézus születését, míg a baloldali a pünkös-
di ünnepkörből Krisztus mennybemenetelét és a Szentlélek
eljövetelét ábrázolja. Zárt szárnyakkal a húsvéti ünnepkör
nyelve jelenete látható a következő sorrendben: Krisztus a Gét-
szemáni kertben, Júdás esőkje, Krisztus megcsúfolása, a tövis-
koronázás, az ostromzás, Veronika kendője, Krisztus sírbáté-
le és a feltámadás. Arányait, finom plasztikájú faragványait,
színezését tekintve is színvonalas munka, melynek előképei-
ként a esküvelési, eskümenasági, a kisebbik eskümenasági, s
a esküszögdi oltárok említhetők.

Sarudi Sebestyén József

Település / Localitate DELNITA	Tömb, utca / stradă, bl.	Porta házszám / nr.gospod. 206A	Kód / Cod HR-II-a- A-12814	Lapszám / nr.pagi. 16
-----------------------------------	--------------------------	------------------------------------	----------------------------------	--------------------------

A TEMPLOM ALAPRAJZA
LAYOUT OF THE CHURCH

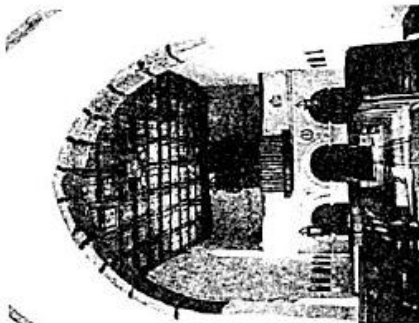
15. század
15th century

1760

lebontva 1934-ben
demolished in 1934

The Saint John Church Delnița

The Saint John Church from Delnița, (Csíkdelne) was recorded for the first time as the parish church of the three villages: Ciceu (Csíkcsicső), Delnița (Csíkdelne), Pauleni-Ciuc (Csíkpálfalva), in the fourteenth century. The building formed of a tower, nave, choir and a sacristy connected to the northern facade of the choir, received its present form in the fifteenth century when the gothic door-frames, the vaulting of the choir, the ambrey, and the external wall paintings beyond the southern entry were completed. By that time the facades were ornamented with lancet windows. A stone wall surrounds the courtyard of the church, where a cemetery was created. The building was badly damaged in 1661, and renewed between 1673 and 1675, when the painted panel ceiling was introduced. The renaissance painted panel altar placed in the choir is consecrated to Saint John. The church was again damaged by the beginning of the eighteenth century. The tower was heightened with a level following a renewal after 1710. A gallery was introduced in 1760. The porch built by that time in front of the southern entry was demolished in 1934.

Templombelső; hajó
The interior of the church; Nave